

УДК 342.7

Л.Н.Кисляк

старший викладач кафедри
гуманітарних
та соціально-економічних дисциплін
Івано-Франківського факультету
Національного університету
«Одеська юридична академія»

ОКРЕМІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ

Стаття 1 Конституції України проголошує її правовою державою, тобто державою, в якій юридичними засобами реально забезпечується максимальне здійснення, охорона та захист основних прав людини, адже саме така держава здатна надати формальної загальнообов'язковості тим умовам, які необхідні для використання кожною людиною її основних прав.

«Основні права і свободи, як зазначає П. Рабінович, – це певні можливості людини, необхідні для її існування та розвитку у конкретно-історичних умовах, які об'єктивно зумовлюються досягнутим рівнем розвитку людства і мають бути загальними та рівними для всіх людей» [1, с.16]. Вільне й ефективне здійснення прав людини є однією з основних ознак громадянського суспільства і правової держави.

Проблема прав та свобод людини та громадянина була та залишається актуальною від найдавніших часів людської історії до сьогодення, оскільки питання реалізації прав та свобод людини та громадянина є найважливішим питанням внутрішньої та зовнішньої політики усіх демократичних держав, за яким оцінюється рівень демократичного розвитку будь-якої держави і суспільства в цілому.

Проблему реалізації і захисту прав та свобод людини і громадянина в Україні досліджували такі відомі конституціоналісти як П. Рабінович, В. Кравченко, В. Копейчиков, В. Погорілко, Ю. Тодика та ін. Існують

дослідження в галузі конституційних, адміністративних, кримінально-процесуальних, цивільно-процесуальних прав і свобод, міжнародні стандарти та їх забезпечення. Проте, на наш погляд, проблема конституційних прав і свобод людини і громадянина є ще недостатньо дослідженою, окремі питання залишаються дискусійними.

Так, науковці використовують різні підходи до розподілу основних конституційних прав і свобод людини. П. Рабінович, наприклад, класифікує основні права і свободи людини та громадянина: за сферою суспільних відносин та характером потреб людини або цінностей, що виступають їх об'єктом, він поділяє їх на фізичні, особистісні, культурні (гуманітарні), економічні, політичні. [2, с. 7–9]. І. Бородін, у свою чергу, виділяє такі види основних прав і свобод людини та громадянина: громадянські, політичні, соціально-економічні, право на екологічну безпеку, культурні права [3, с. 32–33]. Правник І. Ростовщиков акцентує увагу на існуванні серед основних прав людини, окрім соціально-економічних, політичних, культурних та особистих прав людини, ще й прав з приводу захисту інших прав і свобод [4, с. 31].

Автори підручника «Загальна теорія держави та права» основні права і свободи людини та громадянина, залежно від спрямованості потреб особи щодо сфери суспільних відносин, поділяють на: фізичні, особистісні, політичні, економічні, гуманітарні, права на соціальний захист [5, с. 143–145]. Автори підручника «Правознавство» під редакцією професора В. Копейчикова, в свою чергу, поряд з іншими загально визнаними видами прав, такими як: громадянські, політичні, економічні, соціальні, культурні права людини, виділяють ще й екологічні та сімейні права [6, с. 192–193]. Автори навчального посібника «Основи держави та права» класифікують основні права і свободи людини та громадянина, доповнюючи авторів підручника «Правознавство», на такі види: а) громадянські; б) політичні; в) економічні; г) соціальні; д) екологічні; е) культурні; є) сімейні; ж) особисті права – гарантії та інші [7, с. 60–61]. У навчальному посібнику «Права людини і громадянина в Україні» науковці пропонують таку систему основних прав і свобод людини та громадянина: фізичні, політичні, економічні, соціальні, екологічні, сімейні, культурні та

особисті [8, с. 166–167]. В. Погорілко, В. Кравченко та інші науковці, використовуючи міжнародну практику розподілу прав людини на види, та беручи за основу поділу їх зміст, виділяють такі види основних прав і свобод людини та громадянина: громадянські чи особисті, політичні та економічні, соціальні, культурні права і свободи людини та громадянина [9, с.214–215; 61, 124–127]. В.П. Колісник та Ю.Г. Барабаш виділяють громадянські (особисті); політичні; економічні, соціальні і культурні права [10, с.111]. О.В. Совгиря, Н.Г. Шукліна – особисті (громадянські); політичні (публічні); економічні, соціальні, культурні права [11, с. 140].

Проаналізувавши запропоновані різними науковцями класифікації основних прав і свобод людини та громадянина, ми дійшли висновку, що всі вони мають право на існування. Існування великої кількості прав людини в Конституції України викликало у науковців бажання впорядкувати та систематизувати їх. Так, всі автори виділяють політичні, економічні, соціальні, культурні та особисті (громадянські, фізичні, особистісні) права людини.

На наш погляд, найбільш вдалим класифікаціями основних прав і свобод людини та громадянина є класифікації, сформульовані в трьох останніх зазначених вище джерелах, оскільки вони найточніше відтворюють системні міжнародні напрацювання в галузі прав людини та виходять із їх змісту.

Щодо таких прав людини, як право на життя, на свободу і особисту недоторканність, недоторканність житла, недоторканність особистого і сімейного життя, таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, на вибір місця проживання, свободу пересування, на вільне залишення території України та повернення в будь-який час в Україну та інших, то у вітчизняній юридичній науці точиться полеміка щодо визначення даної групи, як найважливіших прав людини. В юридичній літературі зустрічаються такі видів найменувань цих прав і свобод: громадянські [12, с. 192–193]; громадянські (особисті) [6, с. 111]; особисті (громадянські) [11, с. 140]; особисті [12, с. 162]; особові [13, с. 190]; особистісні [2, с. 7–9]; фізичні [2, с. 7–9; 49];

індивідуальні [13, с. 190]; життєві [14, с. 23]; права і свободи людини та громадянина у сфері особистої безпеки та приватного життя [15, с. 190].

Проте, на нашу думку, найвдалішим та точним найменуванням прав цієї групи є формулювання «особисті права», яке й використовуватимемо в нашому дослідженні. Прикладку «громадянські» вважаємо вдалою як такою, що покликана забезпечувати свободу і автономію індивіда як члена громадянського суспільства в правовій державі, його юридичну захищеність від будь-якого незаконного внутрішнього втручання. Вживання терміну «громадянські» щодо цієї категорії прав може призвести до їх ототожнення з правами громадян у цілому або ж правами громадян України. Термін «особистісні», на нашу думку, вказує на приналежність названої групи до особистості, «індивідуальні – індивідуальності, тоді як насправді права цієї групи належать будь-якій людині незалежно від того, чи є вона особистістю чи індивідуальністю в повному розумінні цих понять. «Фізичні» – виступають більше як медичний термін, ніж юридичний.

Також ми розділяємо думку авторів посібника за редакцією В.Ф. Погорілка, Ю.С. Шемшученка, В.О. Євдокимова, що особисті права – це природні права, які людина одержує від народження. Їх держава визнає за людиною. Вони є невід’ємним елементом свободи людини і забезпечують особі не тільки життєво важливі умови існування, а й надають їй фактичну можливість вільно розпоряджатися собою, гарантувати невтручання в сферу її індивідуальної життєдіяльності [16, с.121]. В умовах демократичної, соціальної і правової держави сфера особистої свободи, як і всі інші сфери, є тим полем діяльності людини, де вона керується нормами права і принципами загальнолюдської моралі. Держава має право втручатися в галузь особистого життя, побуту лише в тих випадках, коли її громадяни порушують вимоги правових норм. Особисті права і свободи людини – це ті права, які мають забезпечити особисті потреби людини, її особисте життя, саме тому їх норми поширюються не тільки на громадян України, а й на всіх інших людей, що перебувають на її території, вони універсальні, їх природний характер підкреслюється законодавцем. Юридичною формою їх вираження є

норми Конституції України, що закріплюють основні особисті права і свободи.

До групи конституційних особистих прав людини та громадянина, науковці відносять права людини, що закріплені в Розділі II Конституції України: право на життя, на повагу до гідності, право на свободу та особисту недоторканність, недоторканність житла, недоторканність особистого і сімейного життя, таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, право на вибір місця проживання, свободу пересування, на вільне залишення території України та повернення в будь-який час в Україну та інші права, які об'єднані в групу особистих за своїм змістом.

У філософському значенні, зміст – це певним чином впорядкована сукупність елементів та процесів, які утворюють предмет чи явище [17, с. 372]. Під змістом необхідно розуміти основну думку автора. В даному випадку, під змістом кожного конституційного особистого права людини розуміється система можливостей, що складають це право, та система гарантій реалізації цих прав. Чим більші ці можливості та чим досконалішою та дієвішою є система реалізації цих прав і свобод людини та громадянина, тим впевненіше можна говорити про формування правової держави в Україні.

Виходячи із встановленого обсягу статті розглянемо зміст та спробуємо дослідити нормативно-правове забезпечення двох перших вищезазначених особистих прав, а саме права на життя та повагу до честі й гідності людини докладніше. Адже, на нашу думку, реальне забезпечення прав і свобод людини та громадянина в нашій державі буде створенням тих сприятливих умов охорони та захисту прав від правопорушення, відновленням порушеного права державними органами, посадовими або службовими особами, важливим кроком до побудови правової держави та громадянського суспільства в Україні.

Найважливішим і найціннішим з-поміж особистих прав і свобод людини є право на життя. Універсальність цього права і його природний характер підкреслюється у міжнародно-правових документах, які визнані всіма цивілізованими державами світу. Зокрема, в ст. 3 Загальної

декларації прав людини зазначено, що «кожна людина має право на життя, на свободу і особисту недоторканність» [18]. У Конвенції про захист прав і основних свобод людини 1950 р. у ст. 2 зазначається, що право на життя захищається законом і жодна людина не може бути навмисно позбавлена цього права. [19]. Положення міжнародно-правових актів повністю відображені у Основному Законі України. Так, у преамбулі до Конституції України проголошується, що держава дбає про забезпечення прав і свобод людини та гідних умов її життя, а в ст. 3 Основного Закону зафіксовано, що «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю». У ст. 27 Конституції закріплено, що кожна людина має невід'ємне право на життя і ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Водночас, кожен має право захищати своє життя і здоров'я від протиправних посягань [20].

Цим правом засвідчується, що людина ні перед ким не є юридично зобов'язаною своїм народженням та життям, що порушення її фізичної цілісності не може бути обумовлено ні суспільними, ні державними, ні етнічними, ні релігійними або будь-якими іншими цілями та інтересами. Тим самим життя людини визначається найвищою соціальною цінністю, важливою і для особи, і для суспільства, оскільки від реального забезпечення цього права залежить не тільки існування окремих людей, а й розвиток держави, суспільства в цілому.

Право на життя є першоосновою всіх прав і свобод людини. Життя – це абсолютна цінність світової цивілізації. За його відсутності людину не можуть цікавити її особисті, політичні, економічні та інші права. Держава зобов'язана створювати сприятливі умови для життя людини. Конституцією України визначено обов'язок держави захищати життя людини. Особисті права і свободи, що закріплені в розділі другому Конституції України, деталізуються законами України. Стаття 92 Конституції України тлумачить, що нормативно-правове регулювання особистих прав і свобод людини здійснюється законами України.

Таким чином, щодо стану забезпечення Україною права на життя кожній людині у цьому напрямі державою вживаються певні заходи. Створюється необхідна законодавча база, зокрема, ухвалено пакет

законів, що регулюють соціально-економічні відносини, впорядковують правоохоронну діяльність, визначають правові основи охорони здоров'я; вживається чимало заходів соціально-економічного характеру, які мають створити матеріальні умови і правове забезпечення безпеки життя; ведеться боротьба зі злочинністю тощо. Так, серед законів, що закріплюють право на життя можна назвати Закон України «Про пожежну безпеку» від 17 грудня 1993 р., в якому закріплюється, що забезпечення пожежної безпеки є невід'ємною частиною державної діяльності щодо охорони життя і здоров'я людей. Норми щодо забезпечення безпеки осіб, які здійснюють судову і правоохоронну діяльність – в Законі України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23 грудня 1993 р. У законі України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» від 23 грудня 1993 р. наголошується, що діяльність правоохоронних органів має бути спрямована на захист життя і здоров'я осіб, які беруть участь у відправленні правосуддя. Важливе значення щодо забезпечення життя і здоров'я при здійсненні людиною трудових обов'язків має Закон України «Про охорону праці» від 21 листопада 2002 р., в якому викладаються основні положення щодо реалізації конституційного права працівників на охорону їх життя і здоров'я у процесі трудової діяльності, на належні, безпечні умови праці. Закон України від 16 березня 2000 р. «Про правовий режим надзвичайного стану» не містить положень про можливість будь яких обмежень права на життя в умовах надзвичайного стану.

Регулювання суспільних відносин щодо недопущення посягань на життя та здоров'я людини здійснюється Цивільним кодексом України та Кримінальним кодексом України.

Так, нормативно-правове регулювання особистих прав і свобод людини, що стосується реалізації та захисту права на життя, повагу до гідності деталізується нормами книги другої глави 21 «Особисті немайнові права, що забезпечують природне існування фізичної особи» (ст. ст. 281, 284, 286, 287, 290, 292, 293) тощо [21].

Гарантією права на життя і здоров'я людини і громадянина, за Кримінальним кодексом України є відповідальність за різні види злочинів.

Для прикладу, Розділ II Особливої частини Кримінального кодексу України встановлює кримінальну відповідальність за спричинення шкоди життю і здоров'ю (ст. 115–145). Рівень безпеки життя і здоров'я людини і громадянина гарантується при забороні вчинення злочинів проти довкілля (ст. 238, ст. 240–244), громадської безпеки (ст. ст. 258, 259, 264, 265), безпеки виробництва (ст. 271–275), безпеки руху та експлуатації транспорту (с. 276–283; 286–289; 291, 292) тощо [22].

Наступним правом, що є предметом нашого розгляду є право на повагу до гідності, закріплене у ст. 28 Конституції України, в якій враховані міжнародні стандарти прав людини, а саме ст. 5 Загальної декларації прав людини 1948 р. і ст. 7 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 р., ратифіковані Україною. Відповідно до ст. 2 зазначеного Пакту Україна взяла на себе зобов'язання «вжити необхідних заходів відповідно до своїх конституційних процедур і положень цього Пакту щодо прийняття таких законодавчих або інших заходів, які можуть бути необхідними для здійснення прав, що визнані цим Пактом» [23].

Так, згідно зазначених вище документів Україна у ст. 28 Конституції України закріпила право на повагу до гідності людини, в якому враховані міжнародні стандарти прав людини і закріплена норма про те, що ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню. У цій же статті передбачена норма про заборону проведення над людиною без її вільної згоди медичних, наукових чи інших дослідів.

У сучасному розумінні гідність – це сукупність високих моральних світоглядних, професійних якостей людини, які дають їй підстави для самоповаги, для усвідомлення своєї суспільної цінності.

Посягання на гідність людини може відбуватись шляхом як фізичного, так і психологічного впливу. Ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, покаранню.

Цивільний кодекс України передбачає цивільно-правову відповідальність за порушення права на повагу до гідності та честі. Зокрема, згідно зі ст. 297 ЦК України кожен громадянин має право на повагу до його гідності та честі. Гідність та честь фізичної особи є недоторканими і вона має право звернутися до суду з позовом про захист її гідності та честі [21].

У ст. 40 Закону України «Про телебачення і радіомовлення» від 21 грудня 1993 р. громадянин має право вимагати через суд спростування відомостей, що не відповідають дійсності або принижують честь і гідність громадян. У ст. 43 зазначеного Закону закріплено, що в разі розповсюдження в телерадіопередачі відомостей, що принижують честь і гідність громадян або не відповідають дійсності, вони, на прохання зацікавлених осіб, мають бути в місячний строк спростовані телерадіоорганізацією, яка розповсюдила ці відомості. Законами України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» від 16 листопада 1992 р., «Про телебачення і радіомовлення» від 21 грудня 1993 р., «Про інформаційні агентства» від 28 лютого 1995 р. передбачено, що моральна (немайнова) шкода, заподіяна громадянину в результаті розповсюдження через засоби масової інформації даних, що не відповідають дійсності, принижують честь і гідність громадянина або завдають йому іншої немайнової шкоди, компенсується за рішенням суду, наприклад, цією телерадіоорганізацією, а також вищими посадовими особами і громадянами.

Свободу від приниження честі і гідності людини та громадянина закріплюють також Закони України «Про охорону дитинства» від 26 квітня 2001 р., «Про психіатричну допомогу» від 22 лютого 2000 р., «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людини» від 16 липня 1999 р та ін.

Гарантією права на повагу до гідності людини і громадянина, за Кримінальним кодексом України, є відповідальність за види злочинів, що розміщені у розділі третьому. Так, злочинами проти волі, честі та гідності особи є незаконне позбавлення волі або викрадення людини (ст. 146); захоплення заручників (ст. 147); підміна дитини (ст. 148); торгівля

людьми або інша незаконна угода щодо передачі людини (ст. 149); експлуатація дітей (ст. 150); незаконне поміщення в психіатричний заклад (ст. 151) [22].

Та незважаючи на таку кількість гарантій з боку держави, у сьогоденних умовах, як справедливо відмічає О.Тодика, в Україні порушення прав і свобод людини і громадянина не вважається рідкістю, особливо з боку держави, її органів і посадових осіб, що справедливо викликає соціальну наругу в суспільстві та нерідко сприяє виникненню політичних і соціальних конфліктів [24, с.75].

Свідченням цього є непоодинокі справи Європейського суду з прав людини проти України про позбавлення права на життя, права на повагу до гідності, приниження честі людини. Так, у справі «Гонгадзе проти України» від 8 листопада 2005 року суд наголосив на нездатності державних органів захистити життя чоловіка заявниці Мирослави Гонгадзе та провести ефективне розслідування факту його смерті, вказав на порушення ст. 2, 3 та 13 Конвенції про захист основних прав і свобод людини і громадянина, визнав, що держава не захистила право журналіста Георгія Гонгадзе на життя і виніс рішення про виплату вдові Мирославі Гонгадзе 100 тис. євро [25].

У справі «Савіцький проти України» від 26 липня 2012 року Європейський суд з прав людини прийняв безпрецедентне рішення, встановивши з боку держави Україна порушення статті 3 (жорстоке поводження з боку працівників міліції), частини 1 статті 6 (тривале невиконання рішення), статті 34 (протягом тривалого часу національними органами не надавалась можливість заявнику отримати копії документів для подачі до Євросуду, що становило втручання у його право на звернення до Євросуду) Конвенції – зобов'язавши державу виплатити потерпілому понад 150 тисяч євро [26].

Такі факти катувань з боку міліції є далеко непоодинокими в Україні, дане рішення суду дозволить привернути увагу до проблематики катувань в міліції як з боку органів державної влади так і громадськості. Україна повинна вжити заходів щодо запобігання таким негативним випадкам у правоохоронних органах, щодо реалізації та захисту права на життя, на повагу до честі та гідності людини й громадянина службовими

та посадовими особами органів державної влади та місцевого самоврядування в майбутньому.

Це є наслідком невирішеності проблеми законодавчого закріплення відповідальності посадових осіб за порушення передбачених Конституцією України прав і свобод людини та громадянина.

Більше того, Кримінальний кодекс України ілюструє існування фактів встановлення необґрунтованого пріоритету держави, порушень балансу інтересів та взаємної поваги і взаємної відповідальності людини і держави. Так, у ньому міститься значна кількість статей, що передбачають відповідальність людини за дії, пов'язані з її свавільним виходом за визначені законом межі того чи іншого права. Але, водночас, відповідні норми про відповідальність представників держави за незаконне обмеження обсягу чи змісту цих самих прав відсутні, що суперечить одній з вимог побудови правової держави та громадянського демократичного суспільства, а саме взаємовідповідальності людини й держави, в особі її органів службових та посадових осіб.

Підводячи підсумок викладеному, ми прийшли до висновків, що:

права і свободи людини і громадянина, їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, є найважливішим питанням внутрішньої і зовнішньої політики, за рівнем їх закріплення та реалізації визначають рівень демократичного розвитку держави;

найточніше відтворює зміст та системні міжнародні напрацювання в галузі прав людини поділ конституційних прав на особисті, політичні, економічні соціальні та культурні права;

найвдалішим та точним найменуванням прав цієї групи є формулювання «особисті права». Прикладку «громадянські» вважаємо можливою лиш в тому випадку, коли йдеться про свободу і автономію індивіда як члена громадянського суспільства в правовій державі;

базовим нормативним документом в механізмі правового забезпечення прав є Конституція України, а також її норми, що деталізуються законами;

на шляху до побудови правової держави і громадянського суспільства в Україні потрібно законодавчо врегулювати відповідальність

службових чи посадових осіб, що діють від імені держави чи органів місцевого самоврядування, користуються специфічними владними правами і мають реальну можливість зловживати ними, у зв'язку з чим і нерідко порушуються конституційні права і свободи людини і громадянина, а саме право на життя, право на повагу до гідності людини.

Література

1. Рабінович П. Основні права людини: поняття, класифікація, тенденції / П. Рабінович // Український часопис прав людини. – 1995. – №1. – С.14 – 22.
2. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави: Посібник для студ. / П.М.Рабінович. – К.,1994. – 236 с.
3. Бородін І. Права та свободи громадян, їх класифікація, гарантії реалізації / І.Бородін // Право України. – 2001. – №12. – С. 32-34.
4. Ростовщиков И.В. Обеспечение прав и свобод личности в СССР: Вопросы теории / И.В.Ростовщиков – Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1988. – 117 с.
5. Загальна теорія держави та права: Підручник / М.В. Цвік, В.Д. Ткаченко, Л.Л. Богачова та ін. – [За ред. М.В. Цвік, В.Д. Ткаченко, О.В. Петришина]. – Харків: Право, 2002. – 428 с.
6. Правознавство: Підручник / Авт. кол.: С.Е. Демський, В.С. Ковальський, А.М. Колодій (керівник авт. кол.) та ін. – [За ред. В.В. Копейчикова]. – 5-е вид., перероб. та доп. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 736 с.
7. Основи держави та права: Навч. посібник / [С.Д. Гусарев, А.М. Колодій, А.Ю. Олійник та ін.] – К.: НАВСУ, 1997. – 188 с.
8. Колодій А.М. Права людини і громадянина в Україні: Навч. посібник / А.М. Колодій, А.Ю. Олійник. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 336 с.
9. Конституційне право України: Підручник для вузів / [За ред. д-ра юрид. наук, проф. В.Ф. Погорілка]. – К.: Наук. думка, 1999. – 734 с.
10. Конституційне право України: Підручник для студ. вищ. навч. закл. / [За ред. В.П. Колісника та Ю.Г. Барабаша]. – Х.: Право, 2008. – 416 с.
11. Конституційне право України: Повний курс: навч. посібник / [За ред. О.В. Совгіря, Н.Г. Шукліна] – [2-ге вид., перероблене і доповнене]. – К.:Юрінком Інтер, 2012. – 544 с.
12. Баглай М.В. Конституционное право Российской Федерации: Учебник для юрид. вузов и фак. / М.В.Баглай, Б.Н.Габричидзе. – М.: ИНФРА-М, 1996. – 512 с.
13. Шаповал В.М. Конституційні системи зарубіжних країн: Навч. посібник / В.М. Шаповал. – К.: Вища школа, 1992. – 135 с.
14. Сосніна О.В. До питання щодо юридичної захищеності прав людини / О.В. Сосніна // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: Матеріали III регіональної наукової конференції (лютий 1997 р.). – Львів, 1997. – С. 23.

15. Воеводин Л.Д. Юридический статус личности в России: Учебн. пособ. / Л.Д. Воеводин. – М.: Изд-во Моск. ун-та, Инфра. М-Норма, 1997. – 307 с.
16. Конституція незалежної України: навч. посіб. / [За ред.В.Ф. Погорілка, Ю.С. Шемшученка, В.О. Євдокимова]. – К., 2000. – С.121.
17. Философский словарь / [Под ред. М.М. Розенталя.] – Изд. 3-е. – М.: Политиздат, 1972. – 496 с.
18. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документа: http://zakon.rada.gov.ua/go/995_015
19. Конвенція про захист прав і основних свобод людини від 4 листопада 1950 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документа: http://zakon.rada.gov.ua/go/995_004
20. Конституція України від 28 червня 1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документа: <http://zakon.rada.gov.ua/go/254к/96-вр>
21. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документа: <http://zakon.rada.gov.ua/go/435-15>
22. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документа: <http://zakon.rada.gov.ua/go/2341-14>
23. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 16 грудня 1966 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документа: http://zakon.rada.gov.ua/go/995_043
24. Тодыка О.Ю. Народовластие в условиях глобализации: Монография / [Под ред. А.В. Петришина]. Х.: Право, 2005. – 336с.
25. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Гонгадзе проти України» від 8 листопада 2005 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://khpg.org.ua/index.php?id=1179236218>
26. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Савіцький проти України» від 26 липня 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://document.ua/sprava-savickii-proti-ukrayini-doc122174.html>

Анотація

Кисляк Л.Н. Окремі питання реалізації та захисту прав і свобод людини та громадянина в Україні. – Стаття.

У статті досліджено окремі питання реалізації та захисту прав і свобод людини та громадянина в Україні. Зокрема, аналізуються наукові класифікації основних прав і свобод, виводиться назва пріоритетної групи прав, досліджуються окремі питання змісту, реалізації та захисту права на життя та права на повагу до гідності людини.

Ключові слова: Конституція України, конституційні особисті права, право на життя, право на повагу до гідності.

Аннотация

Кисляк Л.Н. Отдельные вопросы реализации и защиты прав и свобод человека и гражданина в Украине. – Статья.

В статье исследованы отдельные вопросы реализации и защиты прав и свобод человека и гражданина в Украине. В частности, анализируются научные классификации основных прав и свобод, выводится название приоритетной группы прав, исследуются отдельные вопросы содержания, реализации и защиты права на жизнь и права на уважение достоинства человека.

Ключевые слова: Конституция Украины, конституционные личные права, право на жизнь, право на уважение достоинства.

Summary

Kyslyak L.N. Some issues of promotion and protection of the rights and freedoms of a man and a citizen in Ukraine. – Article.

The article examines some issues of implementation and protection of the rights and freedoms of a man and a citizen in Ukraine. In particular, scientific classifications of fundamental rights and freedoms are analyzed, the name of the priority group of rights is given, some issues of content, promotion and protection of the right to life and the right to respect for human dignity.

Key words: the Constitution of Ukraine, constitutional personal rights, the right to life, the right to respect for dignity.

УДК 322:348.04

І.В.Коваль

к.п.н., доцент кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін
Івано-Франківського факультету
Національного університету
«Одеська юридична академія»

ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АНАЛІЗ РОЛІ ЦЕРКВИ ТА РЕЛІГІЇ В СИСТЕМІ ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Становлення і функціонування нашої держави об'єктивно залежить від розв'язання проблем, пов'язаних з дослідженням економічних,